

МУДРАЧЕНКО М. Р.
ГОРЯЧКУН К. М.

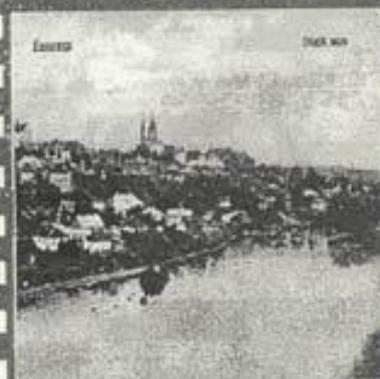
Ілюзіон

у

Вінниця

(історико-документальний
нарис)

МУДРАЧЕНКО.М.

ГОРЯЧКУН К.М.

Ілюзіон

у

Вінниці

історико-документальний нарис

Вінниця

2000 р.

М. Мудраченко, К. Горячкун

Ілюзіон у Вінниці: Історико-документальний нарис. – Вінниця, 2000. - 26 с.

Автори:

Мудраченко Микола Романович – вчитель історії вищої категорії ЗОШ № 31

Горячкун Катерина Миколаївна – студентка III курсу історичного факультету
Вінницького педуніверситету

Літературні редактори:

Гарцева Еліса Тимофіївна

Мудраченко Валентина Сергіївна

Технічний редактор:

Колеснікова Валентина Іванівна

Комп'ютерний набір і верстка:

Колеснікова Анна Юріївна

Горячкун Катерина Миколаївна

ВІД АВТОРІВ

Історико-документальний нарис про зародження і розвиток мережі кінотеатрів у м. Вінниці на початку ХХ ст. Нарис розрахований на широке коло читачів – всіх, хто любить своє рідне місто, проявляє інтерес до своєї рідної історії, своїх родинних коренів, землі, на якій ми виростили і живемо.

Дану працю можна вважати плодом колективних зусиль багатьох вінничан, які надали авторам ряд цікавих матеріалів з сімейних архівів, надали при її підготовці організаційну і моральну допомогу.

Автори висловлюють щирі подяку:

Денисовій Л.М. – архітектору міськвиконкому м. Вінниці

Царенку С.О. – архітектору міськвиконкому м. Вінниці

Русановій О.К. та Русановій С.В. – вінничанкам, спадкоємцям Ловицького К. Ф.

Петренку О. П. – завідувачому читальним залом облдержархіву

Завальнюку К. В. – працівнику облдержархіву

Гарцевій Е. Т. і Коваленко Л. В. – учителям-мовникам ЗОШ № 31

Колесніковій Ользі та Шемету Анатолію – учням 10-х класів ЗОШ № 31

Їх праця, виявлена зацікавленість у створенні даного дослідження по праву можуть бути оцінені вінничанами, залишити в їх серцях добру пам'ять

"Теперь же история вправе ожидать от города Винницы блестящей будущности тем более, что она принадлежит по типу городов более всего имеющих на это шансов. Винница зародилась и росла не капризом магната, ни велеием властителя, а самой жизнью и трудом населения... каждый камень строения Винницы – ея родний труд и дар природы. Жизнь и время должно выдвинуть дельных, гордых и нужных бойцов на поприще культуры и просвещения еще более просторной, чем поле брани славных предков"

Литературно-художественный календарь,
справочник и адресная книга на 1911 год
Николай Павлушков "Исторический очерк
г. Винницы" с. 28

Кіно люблять всі. Любов глядача до кіно зародилася з першого знайомства.

Історії достовірно відома дата зустрічі глядача з кіно: 28 грудня 1895 року брати Луї та Огюст Люм'єри в паризькому "Гран кафе" публічно продемонстрували перші фільми.

Ми, українці, можемо пишатися своїм внеском у розбудову світового кіно.

У 1893 році, за два роки до Люм'єрів, механік Одеського університету Й. А. Тимченко сконструював апарат для знімання і проєкції рухомої фотографії з затримкою кожного кадру перед лампою. Але, як це часто буває, лаври винахідника отримали інші.

Із залу "Гран кафе" розпочалася урочиста хода кіно по країнах і континентах, сягаючи нашого рідного міста над Бугом.

Вінниця на початку ХХ століття втрачала риси провінційності, готувалася стати губернським містом Російської імперії.

У 1897 році населення Вінниці складало 28,9 тис. жителів, а в 1913 році – вже 45 тис. Місто швидко зростало. Були відкриті театр, банк, навчальні заклади, переведені до Вінниці окружний суд, військові частини, будується лікарня, яку з часом назвали ім'ям М. І Пирогова, численні готелі, міське управління в'язниці тощо. Приїздять і влаштовуються службовці і підприємці.

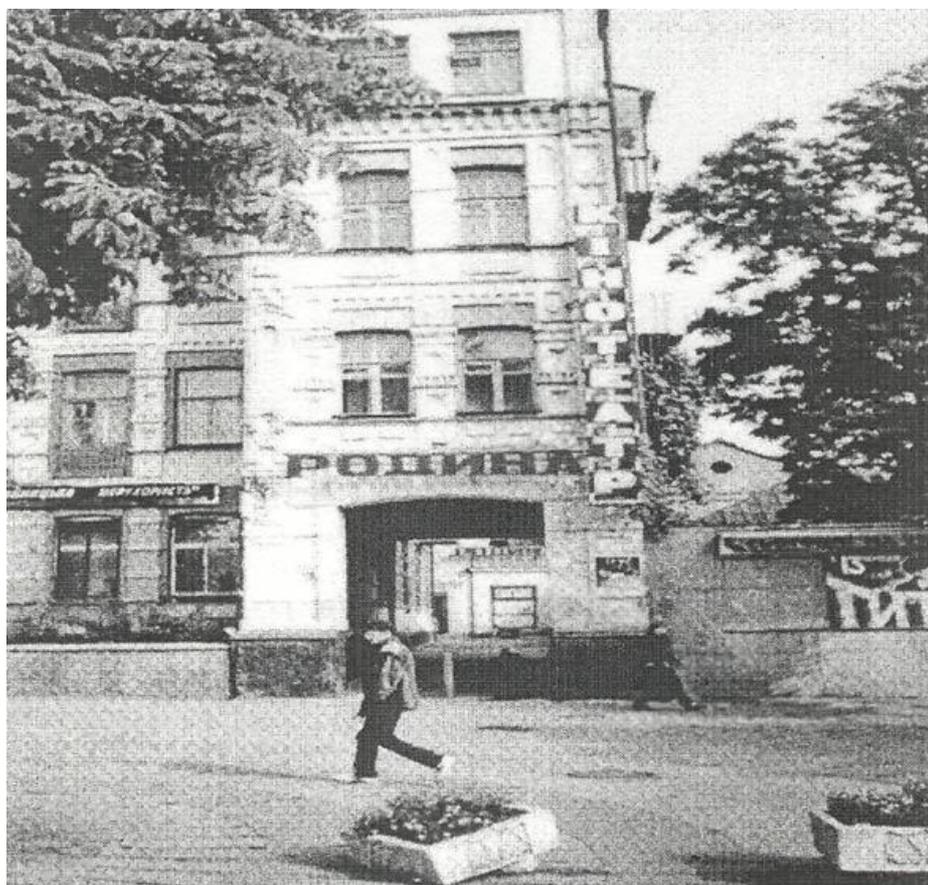
Влітку наше місто приймало тисячі гостей-«дачників» з усєї імперії. Селяни покидали села, перебиралися в місто. Населення вимагало забезпечення в місті сучасних "європейських" умов життя. Нові городяни хотіли задовольняти свої потреби в знаннях, у видовищах. Театр у місті був один і не міг задовольнити всіх. Кінематограф відкривав нові можливості. Своєю наочністю, конкретністю, дешевизною кіно ставало найбільш життєздатним і масовим видом мистецтва.

Ділові люди швидко зрозуміли, які великі прибутки може принести кінематограф, тому і стали відкривати стаціонарні кінотеатри.

Перший ілюзіон (від франц. illusion – омана – застаріла назва кінематографа) в нашому місті був відкритий у 1911 році співвласниками дворянкою Єфимією Казимирівною Добржанською та приватним повіреним Костянтином Федоровичем Ловицьким. Заснований він був на території садиби

відомого міського лікаря і домовласника Миколи Філаретовича Недельського, який проживав по вулиці Богдана Хмельницького (нумерації будинків на той час не існувало). Сама назва цього ілюзіону була привабливою і багатообіцяючою: "Амбрось" - у грецькій міфології - їжа богів, яка давала їм вічну юність та безсмертя. Сумніваюсь, що театр давав смертним вічне життя, але юні вінничани дійсно полюбили ілюзіон "Амбрось", який приносив чималі прибутки його власникам.

Сучасний кінотеатр "Родина", що по вулиці М. Козицького, є прямим нащадком свого пращура "Амбрось". Мінялися політичні режими в місті, кінотеатр змінював господарів та свої назви: "Амбрось", "Театр мініатюр", "Ампір", "Червоні крила", "Родина".

Кінотеатр "Родина"

**Звернення Е. К. Добржанської та К. Ф. Ловицького до Вінницького
Повітового Поліцейського Управління**

В кінці 1911 року починає працювати ілюзіон інженера-механіка Гавриїла Венедиктовича Ізвєкова під назвою "Електро - Біограф". Своєї домової власності в місті Гавриїл Венедиктович не мав, тому добивався відкриття кінотеатру в одному із будинків, на території садиби Нафтула Ізьковича Люфтманова, який проживав по вул. Поштової, квартал № 26 в I частині міста. Кінотеатр мав виходи на вул. Поштову і Малу Єрусалимку. (Вулиця Поштова у 1913 р. була переіменована в Миколаївський проспект на честь 300-річчя правлячого дому Романових. Мала Єрусалимка – квартал, який прилягає до вул. Володарського)

**Проект ілюзіону "Електро-Біограф"
в садибі Люфтманова (колишній цегляний сарай)**

*План розташування садиби Люфтманова.
В центрі садиби — ілюзіон "Електро-Біограф".
У кварталі № 27 знаходилася садиба Співака*

У 1914 році цей будинок уже належав багатому домовласнику Райхеру. В роки війни 1914-1918 рр. ілюзіон став називатися "Патеграф". "Пате" – французька фірма з випуску кіноапаратів.

Є припущення, що ілюзіон знаходився у приміщенні по вул. Соборній № 51 в глибині масиву. Зараз в цій будівлі влаштовано бар і установлені ігрові автомати. В архітектурному відношенні ця споруда неприваблива і будувалась як склад машин.

Сучасний вигляд ілюзіону "Патєграф"

Прибутки перших власників ілюзіонів не давали спокою іншим підприємливим людям міста.

У березні 1912 року комісія в складі міського архітектора Артинова, санітарного лікаря Лисогоренка, міського інженера, завідуючого електричною станцією Гофштейна дала дозвіл Абраму Кирику відкрити кінематограф в його помешканні. Кирик проживав в другій частині міста на Новому базарі Замостя (Центральний ринок). Нащадки А. Кирика ще довго мешкали у Вінниці, а в другій половині 80-х років виїхали в США на постійне проживання.

В січні 1913 року в своїй садибі, розташованій в кварталі № 27, відкрив ілюзіон Янкель Іосевич Співак. Ілюзіон був влаштований в будинку, у 2 1/2 поверхи, що мав виходи на Миколаївський проспект та Купецький провулок (вул. Інтернаціональна). Зал був розрахований на 150 місць.

25

Во Винницькій Герцоґській Землі

*Manus and written
a few days in 1912*

Домовладця Я. І. Співака
зв'язану з будовою
на Надоміх Пресенку

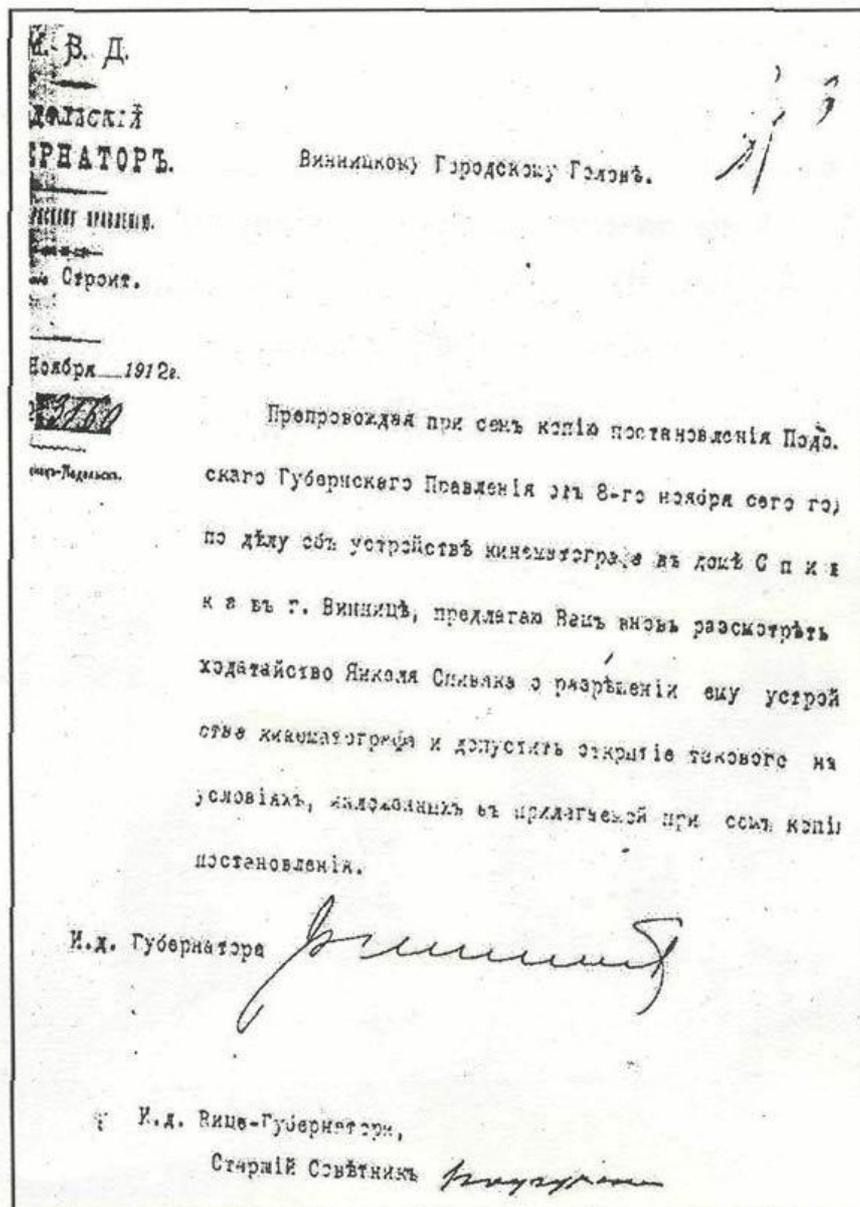
Прошеніє

Прошеніє просити зрештєм дозволу збудувати
в селі Надоміх Герцоґській Землі на побудову
21го Марта Ф. де М 1912 ст побудовати українським
прелюдієм чеською в цьому домі кінематографа
керує самостійно технічним персоналом сестри
іншої надоміх Я. І. Артемюк, який несе
всю роботу в цьому домі кінематографу
в селі.

Я. І. Співак

Винниця, Мая 22го дня 1912.

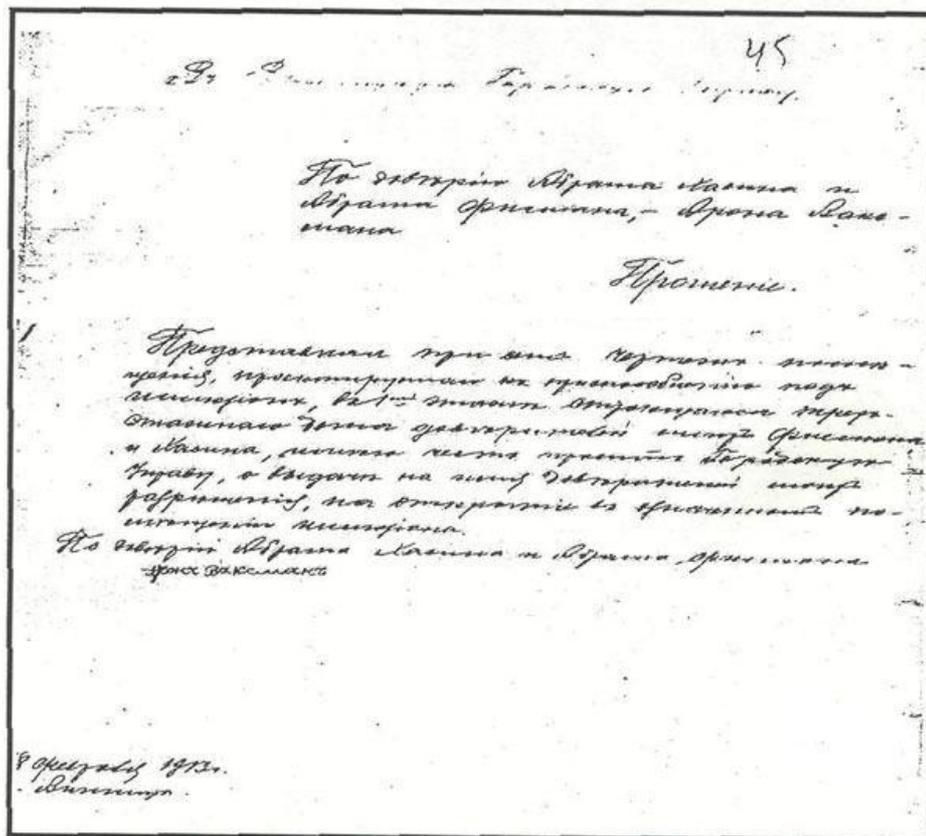
Прошеніє Я. І. Співака про дозвіл на побудову кінематографа

*Супроводжуючий лист Подільського губерньського правління,
відносно відкриття ілюзіону Я. І. Сівака*

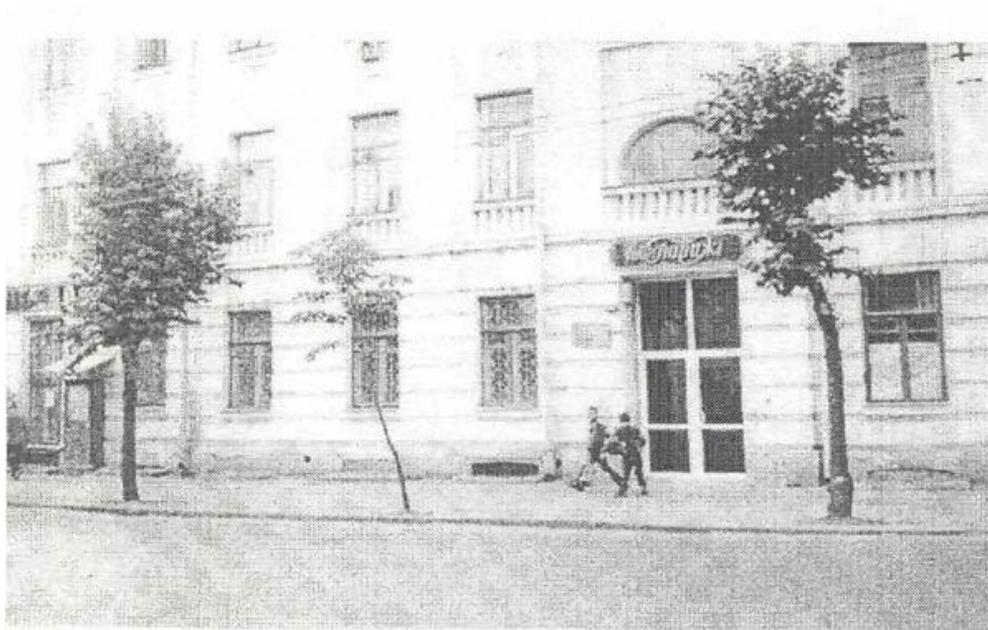
За планом садиба Сівака знаходилась в районі нинішньої фізико-математичної гімназії № 17. Приміщення ілюзіону не збереглося. (С свідчення, що Сівак спалив свій ілюзіон під час націоналізації).

Мало хто звертає в наш час увагу на триповерховий занедбаний будинок, що розташований на розі вулиць Соборна та Театральна. Цей будинок поставив на фундамент у 1913 році вінницький купець першої гільдії Абрам Аронович Фігман.

Прошеніє на відкриття ілюзіону "Експрес"

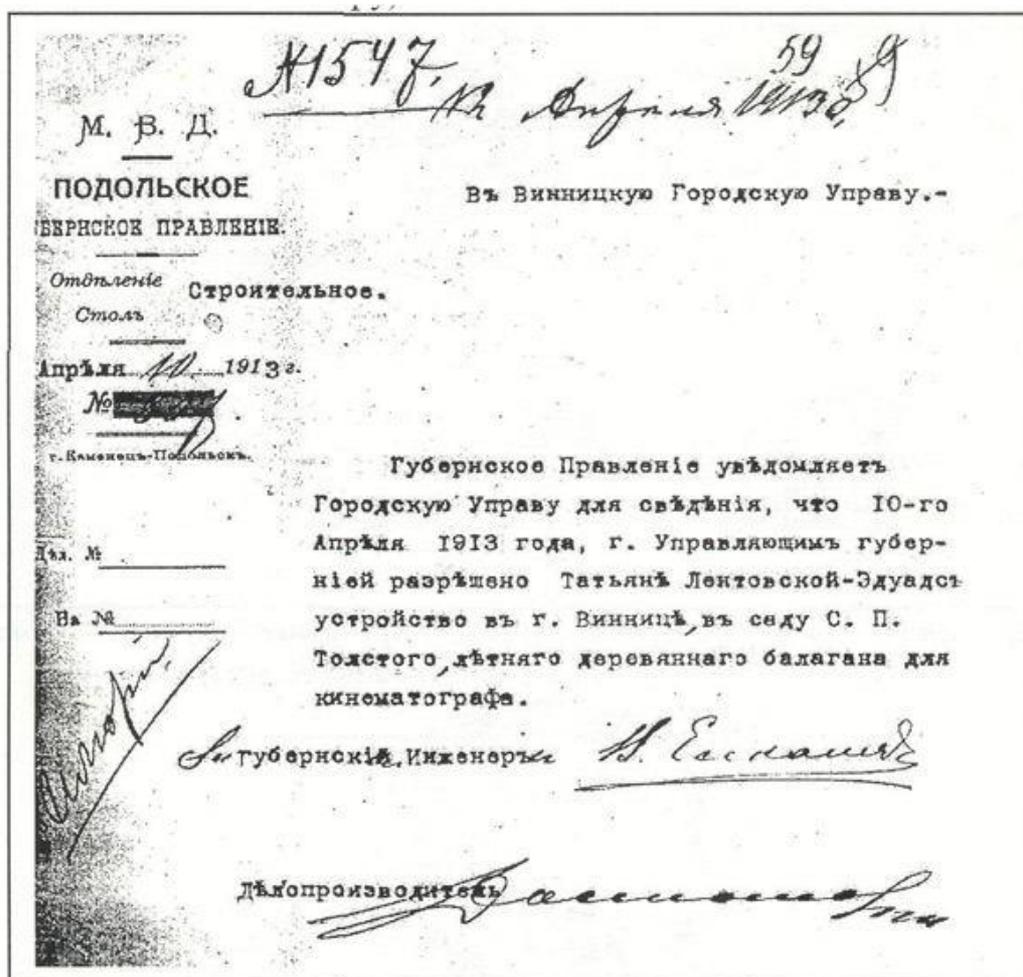
У цьому ж році Абрам Фігман разом з товаришами Абрамом Хасінім та Ароном Ваксманом відкрив на першому поверсі, з боку Театральної, ілюзіон під назвою "Експрес". (1924 року цей кінотеатр перетворений у друге госкіно під назвою "Червоні Зорі").

Сучасний вигляд колишнього ілюзіону "Експрес"

Син Абрама Фігмана Данило Фігман в 20-х роках був касиром у першому госкіно "Червоні крила" (зараз "Родина"). У 1932 році на загальних зборах колективу його позбавили роботи, визнавши класовим елементом, за те, що батько володів кінотеатром.

У цьому ж таки 1913 році отримала дозвіл на будівництво дерев'яного балагана для кінематографа орендатор літнього театру Тетяна Дмитрівна Лентовська - Едуадсь. Цей ілюзіон вона спорудила в саду ротмістра С. П. Толстого по вулиці Катерининській (на місці сучасного Літнього театру).

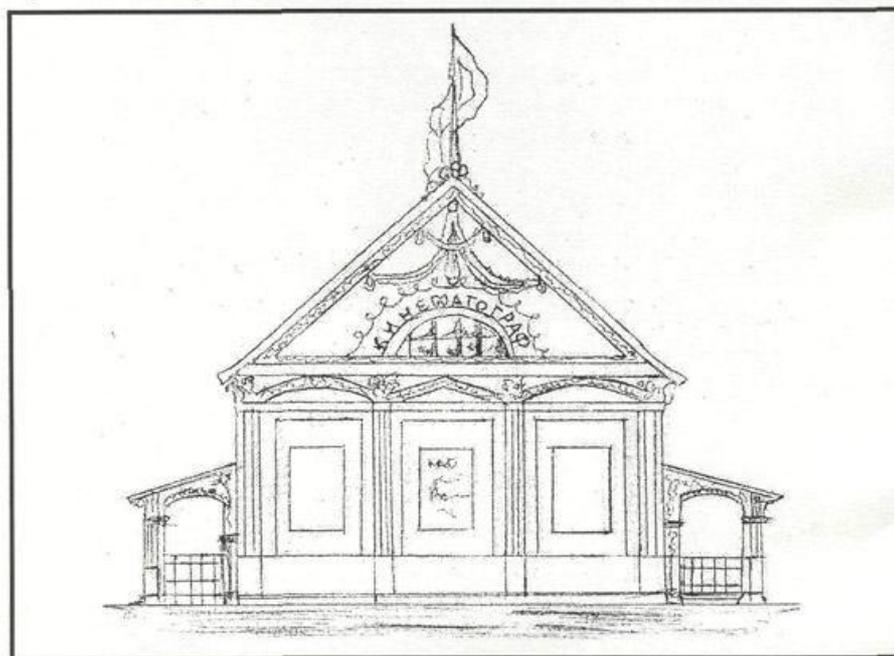
Дозвіл, виданий Т. Лентовській на побудову літнього дерев'яного балагана для кінематографа в саду С.П.Толстого

Тетяна Дмитрівна назвала свій кінотеатр "Антрепренер", ця назва означає: приватний власник театру. Керував будівництвом кінематографа міський архітектор Григорій Артинов.

Як бачимо, протягом 1911 - 1913 рр. в місті було відкрито п'ять стаціонарних і один літній кінотеатри. Та це й не дивно! Перспектива неймовірних коштів стимулювала грошовитих людей до відкриття ілюзіонів. Прибуток Добржанської і Ловицького складав не менше 100 карбованців в день. Про це свідчить їх скарга до міської управи та повітового поліцейського управління.

Міська управа постійно вказувала на непристосованість приміщень, які займали кінематографи. Часто вони були розміщені в приватних квартирах, цегляних сараях для зберігання машин, надвірних будовах тощо. Як приміщення, так і самі місця їх розташування не відповідали вимогам Циркуляра Міністерства внутрішніх справ від 12/13 травня 1911 року № 868 "Нормативніє правила по устройству, содержанию театров, кинематографов и сохранению целлулоидной ленты".

Наведу для ілюстрації деякі правила: не більше 6 місць в ряду; 4 виходи з театру; широкий двір, під'їзд для пожежної команди і виходи для публіки; пожежні крани; кам'яне відгородження ілюзіону від сусідніх житлових будинків; ізольована апаратна; кам'яна будка під двигун-генератор; освітлення та багато інших вимог.

*Проект ілюзіону Т. Д. Лентовської "Антрепренер". Арх. Г. Артинов
(з 1915 р. — ілюзіон "Кіса", орендований К. Ф. Ловицьким)*

План розташування ілюзіонів “Антрепренер” та “Експрес”

Ігнорування цих правил власниками ілюзіонів викликали до життя такий документ:

*"Городской архитектор Гр. Гр. Артынов
сентябрь 3 дня 1911 г. № 617*

В Винницкую Городскую думу имею честь обратить внимание на то обстоятельство, что существующие в Виннице театры-кинематографы не отвечают новым правилам в пожарном и др. отношениях. Между тем винницкая публика охотно посещает эти театры и часто бывает такое скопление, что при малейшей панике может произойти большое несчастье с посетителями... "

Нещасних випадків у Вінницьких ілюзіонах не було, а от "малейшие паники" не обійшли їх.

В ніч на 26 листопада 1911 року згоріло машинне приміщення кінематографа панів Добржанської та Ловицького. Пожежа супроводжувалася вибухами діжок з пальним для двигуна. Пожежа відбулася о 2 годині ночі по закінченні вистави, тому ніхто не постраждав.

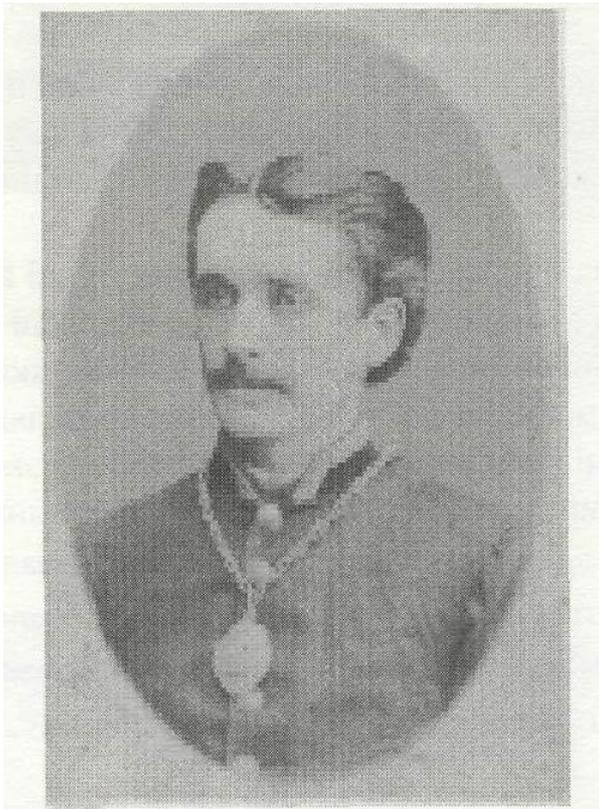
В ілюзіоні Ізвекова якийсь тріск в апаратній будці викликав небачену паніку: всі кинулися до виходу. За словами очевидця, неприкріплені до підлоги стільці швидко утворили барикаду; під ними опинився син цього очевидця, який, на диво, не постраждав. Міська управа та міська дума не раз на своїх засіданнях розглядали питання влаштування кінематографів у м. Вінниці. Думою була вироблена обов'язкова постанова від 9 грудня 1911 року під № 111 по влаштуванню і утриманню в м. Вінниці театрів-кінематографів.

Ця постанова викликала активний опір з боку власників ілюзіонів. Справа в тому, що міська влада хотіла контролювати не тільки безпеку кінематографів, а й їх внутрішню діяльність. Думська постанова забороняла проводити в ілюзіонах будь-які розважальні заходи. Такі заходи приваблювали публіку, а значить збільшували і прибутки.

Кінематограф "Амбрось" був привабливим для вінницької молоді саме концертами, танцями, виставами шантанного характеру, що призвело до різкого протистояння його власників з міською владою. Почалася паперова тяганина поміж Е. Добржанською та К. Ловицьким з одного боку та міським головою М. Оводовим – з другого.

Міський голова М.В. Оводов

К. Ф. Ловицкий (фото 1887)

Обидві сторони в конфлікті апелювали до вищих інстанцій влади: Подольського губернатора та "Подольського губернського по земским и городским делам Присутствия". З цього листування зрозуміло, що не без гріха були власники ілюзіонів, особливо мадам родова дворянка Єфімія Добржанська та Костянтин Ловицький. У відповідь на скаргу Подольському губернатору з боку названих панів голова міської Управи М. Оводов писав до губернатора:

"Ссылка заявителей на цензурирование полицией программы, выступающих в кинематографах "артистов" едва ли верна, что подтверждается отсутствием во время сеансов кого-либо из чинов полиции, для которой нет возможности отряжать по надзирателю в каждый из иллюзионов; в результате никем и ничем не стесняемые такие "артисты", не считаясь с возрастом своих слушателей, в большинстве случаев учеников и учениц местных учебных заведений, допускают такие "номера" (телодвижения, мимика, пение, декламация и даже костюмы), что присутствие детей при таких условиях совершенно недопустимо. В постановлений Думи против которого протестуют

владельцы иллюзиона приводится случай насмешек над русской армией со сцены иллюзиона. Как раз в этот самый "Амбрось" содержимый г.г. Добржанской и Ловицким учебное начальство одно время совершенно воспрещало ходить ученикам местных школ из-за непристойности представлений "

(январь 24 дня 1912 г. № 488 Подольскому губернатору).

Незабаром на адресу міського голови прийшла відповідь: "Городская дума вышла из пределов предоставленного ей круга ведения, ибо суждение о допустимости или недопустимости подобного рода представлений и разрешение их принадлежит... полиции, и для вмешательства в эту область городских общественнѣх управлений нет никаких оснований". (Виписка з постанови Подільського губернського по земським і міським справам Присутствія від 2 березня 1912 г. № 71)

І саме в цьому документі виноситься вердикт постанові Вінницької Думи про влаштування кінематографів у нашому місті, "...признать доложенное обязательное Постановление не подлежащим изданию, о чем сообщитъ Винницкому городскому Голове для доклада Думе и объявитъ жалобщикам". (З Постанови Подільського Губернського по земським і міським справам Присутствія від 2 березня 1912 г. № 71).

губернатором. Микола Васильович у вище названому листі до губернатора завіряв його: "Неправы заявители также и в своем предположении относительно того, что изданием обязательных постановлений городское управление желает устранить всякую возможность конкуренции, создаваемой синематографами городскому театру...". Він постійно іронізує: "...между балаганщиною "атракционных номеров" в синематографах и серьезной постановкой драматического искусства нет ничего общего: кто интересуется театром, того уже никакие синематографы не отвлекут в свою лавочку..."

Театр для міського голови - це мистецтво, а кіно - це "балаганщина", "лавочка".

Навіть цар Микола II в 1913 році написав, що кінематограф - пусте, і нікому не потрібне і до того ж шкідливе заняття.

Микола Васильович Оводов не визнав постанову Подільського губернського по земським і міським справам Присутствія від 2 березня 1912 року № 71 і зі скаргою звернувся "В правительствующий сенат по 1-му Департаменту". Він був схвильований тим, що кінематографи, комбіновані з театральними виставами, викликають велике скупчення відвідувачів, що таке скупчення, на його думку, можливе тільки "в залах настоящих театров..."

Але кіно, долаючи різні труднощі, не звертаючи уваги на недоброзичливців, відкидаючи чиновницькі заборони розвивалось, набирало сили.

Кіно входило в повсякденний побут вінничан. В глядацькому залі ілюзіону можна було зустріти учнів-реалістів і гімназисток, жандармів і військових, учителів і лікарів, чиновників і адвокатів, службовців цукрових заводів та різних контор, робітників та дрібних торговців.

Публіку, охочу до розваг, гарно описав в своїх спогадах корінний вінничанин Георгій Густавович Брилінг. Він писав: "В Виннице, как и во многих южных городах, вошло в обычай гулять по вечерам по нашей главной улице "Почтовке". Туда вечером выплывал весь "бомонд" и "демимонд"-все, что носило шиены,воротнички, пиджачные костюмы, любую форму (даже форму швейцара) имело хотя бы часы, словом, хоть что-нибудь, имевшее отношение к

интеллигентности, – все зто выпльївало на вечерний парад." (Г. Г. Брилінг "Спогади про реальне училище" ч. II, стр.196.).

А з "вечірнього парад" цей люд прямував до кінозалів "Експрес", "Патєграф" та "Амбрось", які прилягали до Поштової вулиці.

Георгій Густавович далі пише про умови відвідування кіно учнями реального училища: "Посещение кино, театра, цирка - только по специальному разрешению инспектора и только в субботу или воскресенье. В субботу инспектор выдавал такие разрешения, причем около него были все журналы, по которым он справлялся об успеваемости посетителя... И совершенно независимо от школы никакие родители не разрешили бы сышу посещать кино в будни, смотреть картины вроде "Анатомия любви", шататься по вечерам в толпе".

Такий порядок і обмеження учнівської молоді сучасники Брилінга сприймали як норму життя, що послужило б гарним прикладом у вихованні сучасної молоді батькам та педагогам.

Демонстрували у тогочасних ілюзіонах фільми, які в більшості поставляли з-за кордону. На Україні стали виробляти художні фільми з 1909 р. - у Харкові, аз 1911 р. -у Катеринославі.

Про сюжети фільмів можна судити зі скарги М. Оводова до Правлячого Сенату: "...Помимо зтого в кинематографах всякого рода на зкране сплошь и рядом допускаются такие, которые оскорбительны для русского народного чувства и вредны в нравственном отношении..." (Скарга Вінницького міського голови М. В. Оводова на постанову Подільського губернського по земським справам Присутствія від 2 березня 1912 р. за № 71. в Правлячий Сенат).

Кінорепертуар ілюзіонів складали художні, або ігрові, документальні та науково-популярні фільми.

Перегортаючи пожовклі сторінки місцевої газети "Юго-Западный край" за 1915 - 1917 роки, можна прослідкувати репертуар вінницьких кінозалів. Реклама провідних розважальних установ міста розміщувалася на першій сторінці газетних шпальт, і не помітити їх було просто неможливо.

Фото 1901 р.

Фото 1912 р.

Розглянемо розважальну програму Вінниці за один день - 12 липня 1915 року, неділю. Міській театр запрошує на оперу "Запорожець за Дунаєм", на балет під керівництвом балетмейстера Київського міського театру А. А. Романовського "Малороссийский танец" і тут кінематограф показує "Беспощадный обвинитель" - драма на 3 частини, "Борец Козюкин" - фарс в 2-х частинах, "Виды Севера с природы".

Не менш захоплюючі розваги в цей час відбуваються в саду С. П. Толстого: грандіозне гуляння за участю оркестру військової музики.

ГОРОДСКОЙ ТВАТРЬ.

Паркъ ЛѢТНІЙ ТЕАТРЪ,
проездъ Х. В. Делавина.

Въ воскресенье 12-го Юля 1915 года

Тема по роману, писателю Лангетт Кларк
и по роману
Е. С. Антонова. **И. К. Родина**
и по роману Е. С. Антонова. **Х. Р. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**

Воспитанка **ВЕРСТАКА** по роману Лангетт Кларк
и по роману Е. С. Антонова. **Г. Н. Юрковский**
и по роману Е. С. Антонова. **И. К. Родина**
и по роману Е. С. Антонова. **Х. Р. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**

БЕПОЩАДНЫЙ ОБВИНЕНІЯ
и по роману Е. С. Антонова. **И. К. Родина**
и по роману Е. С. Антонова. **Х. Р. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**

въ САДУ
лечь оркестръ воеиной музыки.

ГРАНДИОЗНОЕ ГУЛЯНЬЕ
въ САДУ
лечь оркестръ воеиной музыки.

въ САДУ
лечь оркестръ воеиной музыки.

ТЕАТРЪ-МАЮЗИОНЪ
ИСОСА
въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
ВАНДАЛИЗМЪ ГЕРМАНСКИХЪ
ВАРВАРОВЪ
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
КОСАЯ БИВА ПИВНА ИЛИ ТРАЦІА ПИВНА
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
КРЕСТЬ ЗА ОУЛИЧЕ.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.

ПЦИРЖЪ
В. Д. ДОРОССА
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.

ГАСТРОЛЬ
И. З. ЖИВЪ-НАУЗІ
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.

ТЕАТРЪ «ПАТЕГРАФЪ»
12 и 13 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 13 Юля 1915 г.
ГУТТАПЕРЧЕВЫМ МАЛЬЧИКЪ
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 13 Юля 1915 г.
ПОХОЖИХЪ
Въ воскресенье 12 Юля 1915 г.
Въ воскресенье 13 Юля 1915 г.

Тема по роману, писателю Лангетт Кларк
и по роману Е. С. Антонова. **И. К. Родина**
и по роману Е. С. Антонова. **Х. Р. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**
и по роману Е. С. Антонова. **Ф. В. Шурваллер**

ТЕАТРЪ „ПАТЕГРАФЪ“

25, 26 и 27 августа с. г.

будеть демонстрироваться новая программа художе-
ственных картинъ послѣднихъ поминковъ:

БЕЗДОМНЫЕ

Драма въ 3-хъ большихъ актахъ по оригиналь-
ному Французской академіи роману ГИТТЕРИ
ИЛЛЮ, съ участіемъ выдающихся артистовъ париж-
скаго театра въ главныхъ роляхъ, 1-й ПАРИЖЪ
и знаменитой дивы ФРАНЪ.

Актъ 1-й. Суровый отецъ.
" 2-й. Въ Идиліи.
" 3-й. Бездомный.
" 4-й. Несчастная сирота.
" 5-й. Переть судьбы.

РЫБНАЯ ЛОВЛЯ СЪ БАКЛАНОМЪ
Съ натуры.

СЕЙЧАСЪ ВЕРНУСЬ
Комическая.

ОТКРЫТІЕ ТЕАТРА-ИЛЛЮЗИОНА
„МИНИАТЮРЪ“.

К. Ф. ЛОВИЦКАГО. Улица Богдана Хмельницкаго, домъ № 24.

Во-вторникъ 25, среду 26, четвергъ 27 и воскресенье 30 августа с. г.
будеть демонстрироваться роскошныя боевыя картины:

РАЗВАЛЪ СЕМЬИ

Современная драма въ 3-хъ частяхъ изъ дѣйствительной жизни.

ОДЕССКАЯ ВЫСТАВКА

Видовая.

ФРИКО ЗНАМЕНИТЫЙ СЫЩИКЪ

Комическая.

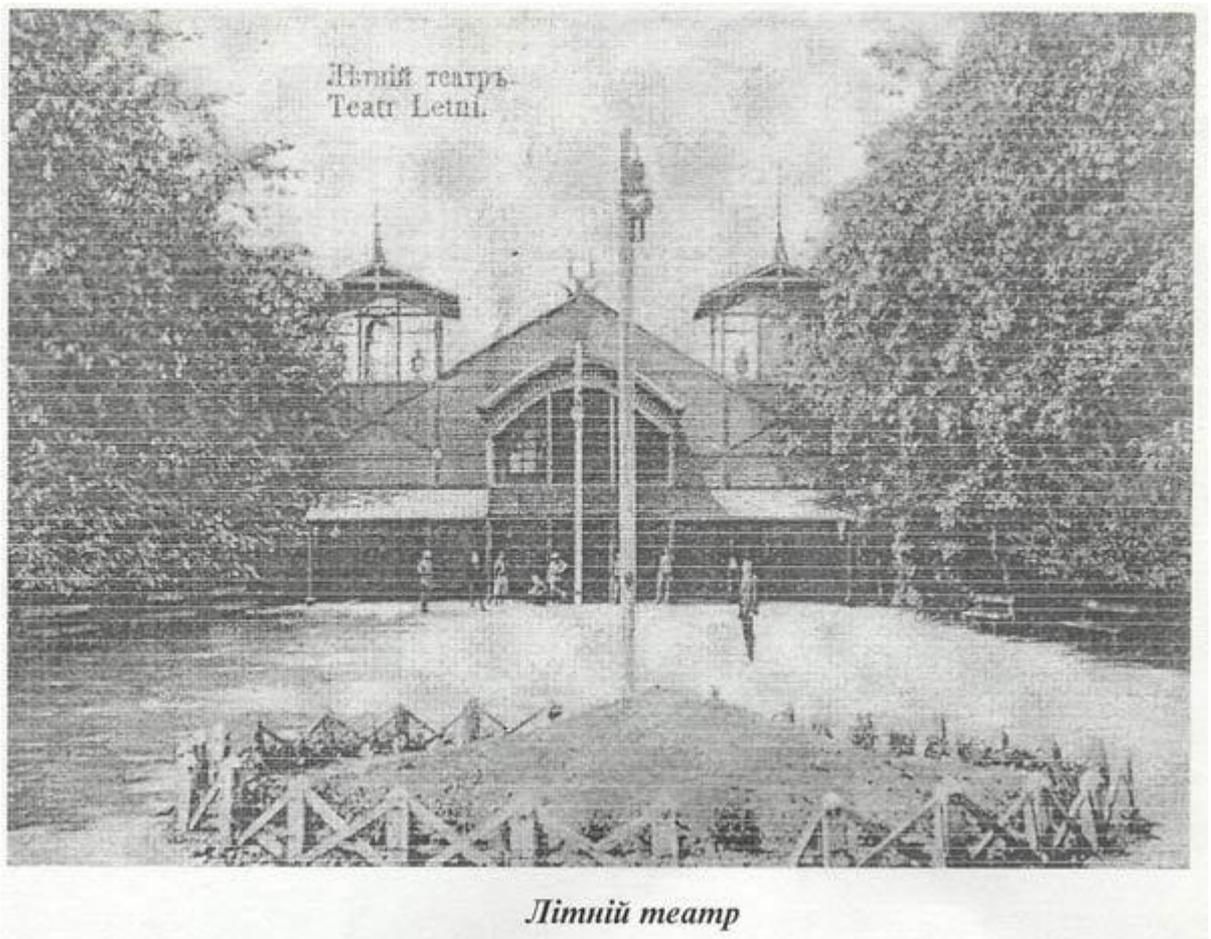
Кромѣ того, выступить артистъ, куплетистъ и рассказчикъ изъ бытовой жизни

М. БИЛЬДЕРМАНЪ.

Афиші

В закрытому приміщенні Літнього театру виступає Гарі Грей з виконанням низки номерів, серед яких "12 ящиків" або переробка з бідного на багатого; тут танцює іспанські танці прима-балерина А. П. Забойкіна; виступає куплетист Володимир Арський, буде проведено розкішний феєрверк.

Любителі гострих почуттів можуть піти до цирку В. Д. Дороса, де гастролює бельгієць Жан-Нуазе. (Під циркові вистави розбивався тимчасовий балаган на пустирі, сучасна вул. 9 січня).

В залах театрів-ілюзіонів демонструються "роскошныя" та "грандіозныя" фільми.

Театр-ілюзіон "Кіса" показує "Вандализм германских варваров", "Лебединная песня пропета", или "Трагедия артиста", драма "Чудо Брамина" - фесрія у барвах.

В театрі "Патеграф" – кіноповість "Гуттаперчевый мальчик", хроніка "Похоронї Великого князя Константина Константиновича" і комедія "Сбежавший жених".

Все це культурно-розважальне "меню" пропонується мешканцям міста на один день. Дивує те, що іде Перша світова війна: кров, похоронки, наростання соціальних негараздів, а культуро-бізнес процвітає.

Особливих успіхів в кінобізнесі міста досяг К. Ф. Ловицький. З початку війни він став приватним власником ілюзіону "Амбрось". Згодом ілюзіон змінює

назву на "Театр мініатюр", що давало можливість ввести в репертуар розважальні програми.

З 1915 р. Костянтин Федорович Ловицький є орендатором Літнього саду С. П. Толстого. Це частина сучасного міського парку ім. Горького, його правий бік від центрального входу під арку з боку площі ім. Гагарі на. До революції тут проходила вул. Торгова, яка вела до володінь графа Грохольського.

Сад-парк був улюбленим місцем прогулянок та розваг вінничан. З 1 травня по 1 вересня з боку площі ім. Гагаріна в Літньому театрі (був розташований на місці сучасного фонтану) давалися спектаклі 4-5 разів на тиждень. В саду відкривалися майданчики для гри в теніс, крокет, футбол. Літньому ілюзіону "Антрепренер" К. Ф. Ловицький дав загадкову назву "Кіса". Зацікавившись такою назвою, я розпочав пошуки. Кажуть, хто шукає, той знаходить.

У Вінниці проживає наймолодша донька К. Ф. Ловицького Олімпіада Костянтинівна Ловицька (в заміжжі Русанова). Вона розповіла історію життя свого батька.

Костянтин Федорович Ловицький з дружиною та донькою Олімпіадою (фото 1929 р)

Батько помер, коли їй було 4 роки, та з сімейних переказів вона дещо запам'ятала. Костянтин Федорович мав велику сім'ю: шестеро дітей. До початку Першої світової війни помирає дружина, і він залишається багатодітним вдівцем.

Немолодий уже (йому було за 50 років), але заможний чоловік закохався в молоду і вродливу жінку, яку з ніжністю називав Кісою. На честь коханої він і називає Літній ілюзіон в саду С.П.Толстого "Кіса". З газетних публікацій можна здогадатися, що оренда Літнього саду, і зокрема ілюзіон "Кіса", давали йому значні прибутки. Плата за вхід в сад коштувала 30 копійок, а в театр – від 40 коп. до 1 крб. Ті, що беруть квитки до театру-ілюзіону "Кіса", проходять безкоштовно.

На день закриття сезону в саду Літнього театру влаштовувалися безкоштовні свята для дітей.

Успішно працював в роки Першої світової війни кінотеатр Г. В. Ізвекова "Патєграф". Він конкурував з театрами К. Ф. Ловицького.

Інші кінотеатри ледь животіли, бо війна порушила торговельні зв'язки з країнами Заходу.

Дехто з власників ілюзіонів був мобілізований у військо. Повернувшись до Вінниці, ці люди знову відновили роботу кінозалів. Після дворічної перерви з 10.02.1917 року відновлює роботу кінотеатр "Експрес" А. Фігмана та А. Хасіна.

В буремні 1917 - 1920 рр., коли один переворот переходив у інший, у Вінниці "виживають" три кінотеатри: "Патєграф", "Експресе" та "Ампір". Назву "Ампір" отримав колишній ілюзіон К. Ф. Ловицького "Театр мініатюр".

18 березня 1919 року більшовицькі війська захопили м. Вінницю. Радянська влада розгорнула у місті кампанію націоналізації приватних підприємств. Кінотеатри були передані під контроль кінокомітетів, створених при комісаріатах освіти. Більшовицький режим у 1919 році не зміг остаточно закріпитися на Україні, та позбавлення права громадян на приватну власність набувало незворотного характеру. Ленінський декрет «Про перехід фотографічної і кінематографічної торгівлі і промисловості у відання народного комісаріату освіти» відкрив нову сторінку в історії розвитку вітчизняного кінематографа.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Державний архів Вінницької області:
  - Ф. 230, оп. 1,спр. 1367, 1530;
  - Ф. Р. 595, оп. 9, спр. 68;
  - Ф. Р. 958, оп. 1, спр. 5-9,86;
  - Ф. Р. 958, оп. 2, спр. 207;
  - Ф. Р. 5257, оп. 1, спр. 7, 11, 12 (Брилінг Г. Г.).
2. Часопис «Юго-Западный край», 1915 - 1917 рр.
3. Українська Радянська Енциклопедія.- Київ, 1965.- С. 610 - 611
4. История советского кино.- т. 1.- М.: Искусство, 1969.